

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research
Cilt/ Volume 7, Sayı/ Issue 17 (Aralık/ December 2018), s. 56-72.
DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut241>
ISSN: 2147-5490, Samsun- Türkiye

Özgün Makale/ Original Article

|| Geliş Tarihi: 25. 10. 2018
|| Kabul Tarihi: 25. 11. 2018

Türkiye Türkçesinde Gramatik Oksimoron¹

The Gramatic Oxymoron Of In Turkey Turkish

Caşteğin TURGUNBAYER*

Hasan İSİ**

Öz

Oksimoron, birbiriyle zıt ya da çelişkili olan (kara güneş, ihtiyar delikanlı, siyah süt, aydınlık geceler, büyük hayallerin küçük adamı, tatlı sıkıntı, ölüden diri doğmak, acıyı bal eylemek, Erkek Fatma, kuru temizleme, cennet içindeki cehennem ya da cehennem içindeki cennet vb.) iki sözcüğün oluşturduğu tamlama biçimindeki ifadelerdir. Oksimoron, sanatlı bir ifade olup bozulmuş ve çürümüş bir dilin ürünü değildir. Oksimoron, okuyucu ya da dinleyicide şaşkınlık ve hayret uyandıran mizahın ürünü olup genellikle tamlama biçiminde anlatımı etkili kılmak için kullanılan edebi sanatlardan biridir. Tamlamalardan oluşan yapılardan farklı olarak, dilin gramatik yönüyle var olan oksimoron türleri de vardır. Bu yapılar, dilin türetme ürünü olan ekler vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Türkçede bu tür durumları yansıtan ekler, +sLz, -mAz (Geniş Zamanın Olumsuz Sorusu), -mAz (Sıfat-Fiil Eki) ve +Cik küçültme eki'dir. Ayrıca, Osmanlı Türkçesine Arapça ve Farsçadan giren "lâ- bî- ve nâ-" olumsuzluk ekleri ile kurulan oksimoron yapılar da söz konusudur. Bu doğrultuda çalışmamızda *Modern Türk Şiiri* örnekleri bağlamında belirlenen ve bu eklerle oluşturulan oksimoron örneklerine yer vererek sanatın Türk dili açısından sahip olduğu değer ortaya konacaktır.

Anahtar Sözcükler: Modern Türk Şiiri, Oksimoron, Gramatik Oksimoron, Zıtlık.

Abstract

Oxymoron, contradictory or contrasting (kara güneş, ihtiyar delikanlı, siyah süt, aydınlık geceler, büyük hayallerin küçük adamı, tatlı sıkıntı, ölüden diri doğmak, acıyı bal eylemek,

¹ Bu çalışma, *Yapı ve Tür Bakımından Oksimoron- Modern Türk Şiiri Örnekleri Bağlamında Dil İncelemesi* (İsi, 2016) isimli Yüksek Lisans tezinden hareketle oluşturulmuştur.

* Doç. Dr. Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü. Diyarbakır-Türkiye. Elnok: jashtegin@gmail.com

** Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Doktora Öğrencisi. Ankara-Türkiye. Elnok: hasanisi21@yahoo.com.tr

Erkek Fatma, kuru temizleme, cennet içindeki cehennem ya da cehennem içindeki cennet vb.) is called the phrase in the form of two words. Oxymoron is an artful expression and not a decayed language. Oxymoron is the product of the humor and astonishment in the reader or the listener, and it is one of the literary arts used to make the narrative effective in the form of a complete narration. In contrast to the constituent structures, there are varieties of oxymoron that exist in the grammatical form of language. These structures are made through the suffixes that are the product of the derivation of language. Additions that reflect such situations in Turkish, +sIz, -mAz (Negative Question Form of Present Tense), -mAz (Partisip) and + CIk. In addition, it is found in the structures of "lâ- bî- ve nâ-" and which enter into Ottoman Turkic from Arabic and Persian, with oxymoron structures. In this respect, the value of art in Turkish will be put forth in our study, which includes the examples of oxymoron, which is determined in the context of *Modern Turkish Poetry* examples.

Keywords: Modern Turkish Poetry, Oxymoron, Gramatic Oxymoron, Contrast.

Giriş

Oksimoron, edebi metinlerde sıklıkla kullanılan sanatlardan biridir. Başta şiir olmak üzere, okuyucu ve dinleyicide sarsıcı etki uyandırmayı amaçlayan oksimoron sanatı, kaynağını mizah ve ironiden alır. Oksimoron sanatının merkezinde yer alan mizah ve ironi, anlatılmak istenen sözün çarpıcı bir şekilde söylenmesine aracılık eder. Birbiriyle çelişen ya da zıt nitelik taşıyan ifadeleri gündelik yaşam içinde kullanan bireyin bulunduğu ortamlarda konuşma sanatını gerçekleştirirken bu tür ifadeler kullanması, "nasıl yani? ne demek istedi?" şeklinde karşıdaki bireyde şaşkınlık yaratan aynı zamanda düşünme imkânı veren durumlar sunmaktadır. Kullanılan ifadeleri anlayan birey, eriştiği zevkle bu tür ifadelere sık sık yer vererek oksimoron sanatının yaygınlaşmasını sağlar.

Tamlamalardan oluşan yapılardan farklı olarak, dilin gramatik yönüyle var olan oksimoron türleri de vardır. Bu yapılar, dilin türetme ürünü olan ekler vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Türkçede bu tür durumları yansıtan ekler , +sIz, -mAz (Geniş Zamanın Olumsuz Sorusu), -mAz (Sıfat-Fiil Eki) ve +CIk küçültme eki'dir. Ayrıca, Osmanlı Türkçesine Arapça ve Farsçadan giren "lâ- bî- ve nâ-" olumsuzluk ekleri ile kurulan oksimoron yapılar da söz konusudur. Eklendiği isme "yoksunluk ve eksik olma" anlamı katan +sIz eki, "parasız eğitim, engelsiz hayat" gibi örneklerde olumsuz görünen olumlu yapılar olarak oksimoron sanatı örneklerini gösterir. Kelimenin özünde var olan "yoksunluk ve eksiklik" yeni bir anlamı yansıtmaktadır. "Bir çay daha içmez misiniz?" örneğinde gördüğümüz "rica-istek" anlamını veren geniş zamanın olumsuz soru hali (-mAz eki) de oksimoron oluşturmaktadır. Diğer Gramatik oksimoron örneğimiz, küçültme eki rolündeki +cik eki ve bunun örneği olarak göstereceğimiz "devcik" sözcüğüdür. Osmanlı Türkçesine Arapça ve Farsçadan giren "bî-, lâ ve nâ-" olumsuzluk ekleri de *olumsuzluğun olumluluğu* şeklinde oksimoron yapılar oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çalışmamızda belirlenen örnekler aldıkları eklerle göre başlıklara ayrılarak Türkiye Türkçesi açısından oksimoron sanatının gramatik yönüne değinilecektir.

1. Oksimoron Nedir?

Menderes Coşkun, "Batı retoriğinde zıt anlamlı veya anlam çerçevesi bakımından birbiriyle çelişkili iki kavramı bir arada ve bir nesne için kullanmaya oksimoron denir." (2012:149) şeklinde oksimoron sanatı için bir tanımlama yapar.

Christopher Kelen, oksimoron sanatı için "bir ifade ya da iki sözcük içerisindeki paradoks" (Kelen 2007:30) şeklinde değerlendirmede bulunarak "kuru bir göl, dev böcek, doğru yanlış, dürüst politikacı" (Kelen 2007:30) örneklerini vermektedir.

TDK *Büyük Türkçe Sözlük*²'te, oksimoron sanatı hakkında, "iki zıt anlamlı kelimenin bir arada kullanılması şeklinde açıklama söz konusudur. Bu açıklama kısmen eksik bir açıklamadır. Eksik olan açıklama, "oksimoron, iki zıt anlamlı kelimenin bir arada **tamlama** şeklinde kullanılması" (Açıkgöz 2012 :65) şeklinde düzeltilebilir.

Elektronik sözlüklerden *Cambridge Dictionary*³'de oksimoron sanatı için "iki ayrı ve farklı şeyi ifade eden ve birlikte kullanılan ikili/birleşik ifade acı-tatlı, yarı serbest iş kıyafeti" şeklinde açıklamalar söz konusudur. Bu açıklama, kelimenin iki ayrı zıt ifadenin birleşiminden oluştuğunu göstermektedir. Birleşik ifade olarak belirtilen bu kavram, Türkçede sıklıkla rastlanılan sıfat tamlaması, isim tamlaması gibi terkiplerden oluşan yapılardır. Bu yapılar, tezat sanatında olduğu gibi daima yan yana bulunur. *büyük küçük, acı tatlı, az çok* vb. şeklindeki bu ifadeler, yan yana bulunan tezat örneklerinin dışında çoğu zaman bir dördlük ya da beyit içinde farklı yerlerde bazen de yan yana bulunurlar.

Elektronik veritabanlarından *Dictionary.com* adlı sözlükte oksimoron sanatının kökenine dair yorumlar söz konusudur:

Oxymoron: isim. Çokluk biçimi Oxymora. *kaba kibarlık* ya da *yavaşça acele etmek* örneklerinde görüldüğü gibi görünüşte birbiri ile çelişkili ve tutarsız deyişler üreten bir konuşma biçimi. 1650-1660 yıllarında Yunancadan Latinceye geçtiği varsayılan oxymoron sanatı, "sivri aptallık" biçimlerinden oluşan bir yapıdır. Oksimoron kavramı için verilen örnekler, *gösterişsiz düğün, istihdamsız gelişme* ve *en akıllı aptallık* şeklindeki yapılardır.⁴

Bu sözlük, oksimoron sanatına yönelik tarihi bilgiler sunması bakımından açıklayıcı yönü ağır basan etimolojik bilgilerden oluşmaktadır. Kelimenin kökenine dair yorumlar, yukarıda bahsettiğimiz sözlüklerden farklı bir özellik taşımaktadır. Kavramın kökenine dair ifadelerin yer aldığı bu sözlükte kelimenin, Yunancadan Latinceye geçtiği ve *sivri aptallık* şeklinde kullanıldığı görülür. 17. yüzyıldan itibaren sözlü ve yazılı konuşma biçimlerinde kullanılmaya başlanan oksimoron sanatı, birbiriyle çelişkili ve zıt ifadelerin bir nesneyi tanımlama amacıyla kurulan tamlamalar şeklindeki yapılardır.

Aynı elektronik veritabanı üzerinde yer alan kaynaklardan biri de *British Dictionary*⁵ adlı sözlüktür. Bu sözlükte, oksimoron kavramı üzerinde yukarıda bahsettiğimiz sözlüklerden farklı olarak "*yaşayan ölü* ve *melek yüzlü şeytan* şeklinde çelişkili sözcükleri içeren hiciv ve mizahi etki yaratan bir sanat" şeklinde açıklama söz konusudur.

Kavramın tanımına yönelik olarak yararlanılacak son elektronik sözlük *Oxford Dictionaries*⁶ adlı kaynaktır. Bu sözlükte, oksimoron kavramına yönelik olarak "*inançlı inancsız* ya da *yalan doğru* şeklinde görünüşte çelişkili sözcüklerden oluşan konuşma biçimi" şeklinde bir tanım söz konusudur.

²http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5be87339824011.07391257 Erişim Tarihi: 11.11.2018.

³ <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/turkish/oxymoron> Erişim Tarihi: 11.11.2018.

⁴ <http://dictionary.reference.com/browse/oxymoron?s=t> Erişim Tarihi: 11.11.2018.

⁵<http://dictionary.reference.com/browse/oxymoron?s=t> Erişim Tarihi: 11.11.2018.

⁶<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/oxymoron>, Erişim Tarihi: 11.11.2018.

2. Oksimoron Sanatı Üzerine Düşünceler

Yeshayahu Shen, oksimoron sanatının şiirsel yönünden bahseder. *Poetik oksimoron* şeklinde tanımladığı bu sanat hakkında değerlendirmelerde bulunarak iki tür oksimoron yapıyı ele almaktadır:

Bu iki yapı, özel bir poetik envantere sıklıkla kullanılan yapıların karşılaştırılmasıdır. Dolaylı oksimoron'un semantik yapısı, genel olarak baskın iken; Doğrudan oksimoron'un yapısı seyrek olarak görülür. Dolaylı oksimoron⁸, şiirsel envanter içinde sıklıkla bulunduğu için, bu durum Poetik oksimoron'un yapısı olarak karakterize edilirken; Doğrudan oksimoron şiirsel olmayan oksimoron olarak kabul edilir (Shen 1987:107).

Oksimoron sanatının oluşumu ve sınırları noktasında Victor F. Petrenko ve Evgeniya A. Korotchenko şu değerlendirmelerde bulunur:

Oksimoron, kavram ya da objenin beklenmedik birleşimine dayalıdır. Mantıksal olarak aynı zamanda tutarsız bir nesneyi ele aldığımızda, bilinçlilik mekanizması, tutarlı birlikler içine onları birbirine bağlayan çabalar neticesinde olur. Bilinçlilik, tutarsızlığı dışlayan çabalardır (Petrenko ve Korotchenko 2012:550).

Bu açıklamalar, oksimoron sanatının beklenmedik oluşumlar neticesinde oluştuğunu ve bilinç halinin bu tutarsızlıkları dışlama eğiliminde olduğunu gösterir.

Sovyet Dönemi fıkralarıyla ilgili oksimoron örneği verirsek, Lenin'in doğum gününü anmak için çeşitli yarışmalar yapılmış ve girişimler görülmüştür. Bir mobilya fabrikası "Lenin Bizimle" sloganı ile krallara yaraşır yataklar üretti. Bir hamam ve çamaşır firması, "Lenin'in ayak izlerini takip edelim" vecizesi ile ses getirdi. Bir saat fabrikası, guguklu saat üretti. Bu saatin özelliği, saat 12'de zırlı bir araçta Lenin'in ince figürü ile bu saat yuvasından çıkarak özel bir jest yaratarak ve "coo-coo" şeklinde ötmesiydi (Petrenko ve Korotchenko 2012:550).

Görüldüğü üzere, politika dünyasında tanınan bir ismin nesnelere vücut bularak halk arasında yaygınlaşması, oksimoron denilen sanatın ne derece hayatın içinde olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu örneklerde verilmek istenen mesaj, eleştiri odaklıdır. *Kutsal ve kutsal olmayan birleşmeler* şeklinde sunulan örnekler, oksimoron yapıların mesajı iletme açısından ne derece etkili olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

René Girard, oksimoron sanatını *Romeo ve Juliet* bağlamında değerlendirir. *Romeo ve Juliet* adlı eserden hareketle Girard, oksimoron sanatının hangi durumlar eşliğinde ortaya çıktığını gösterir. Girard, bu çalışmasında Juliet'in kullandığı dilden hareketle, oksimoron sanatına değinir ve değindiği noktalar arasında örneklere yer vererek kavramı açıklamaya yönelir.

Girard, oksimoron sanatı için "elbette ki, en kayda değer konuşma biçimi oksimorondur. Oksimoron, aşkın ve nefretin üstünde olan zevk ve acı; neşe ve keder

⁷ Doğrudan Oksimoron: Birbiri ile zıt anlamlı olan iki terimin birleşmesinden oluşan yapılardır. Bu yapılar, +/- şeklinde farklı değişimlerden oluşan ayrıncı özelliklerden ileri gelir. *Kadını erkek ya da yaşayan ölü* bu türe örnektir.

⁸ Dolaylı Oksimoron: Birbiri ile zıt anlamlı olmayan iki terimden oluşan yapılardır. Bu tür, "Zıt anlamlılığın alt anlamlılığı" şeklinde düşünülür. *sessiz ıslık* bu duruma örnektir. *Sessiz ıslık* ifadesi ile oksimoron oluşur. İlk terim olan *sessiz*'in leksikal zıddı *ses* sözcüğüdür. Fakat oksimoron'un ikinci terimi olan *ıslık*, ilk terimin zıt anlamlısı olmayıp üst anlama sahip *ses* sözcüğünün alt anlamlısıdır.

gibi iki zıt duygunun birleşiminden oluşur.” (Girard 2007:44) şeklinde bir tanımlamada bulunur.

Bildiğimiz gibi, Modern Avrupa'nın ilk aşk şiirleri, yoğun nefret ve düşmanlık sözleri ile tutkulu aşkı anlatan birbiri ile güçlü bir ilişki içinde etkiye sahip eserlerde görülür. 20.yüzyıl eleştirmenleri, genelde oksimoron kavramından rahatsız olmuşlardır ve onu yansıtan asıl sebebin iç çelişkiler olduğunu düşünmüşler. Zıtlıklar, sebepsiz olarak görülen tek bir konuşma içinde toplanmış ve tutarsız tanımlar olarak adlandırılmıştır. Oksimorona sahip edebi bir eser, hakiki yüceliğe ulaşmak için mantıksız ve tutarsız bir durum olarak görülmüştür. Eski Hümanist Eleştirmenler, oksimoron'u Romeo ve Juliet durumunda genç bir şairin zaafı şeklinde rahata düşkünlüğünü bir kusur olarak görmüşlerdir (Girard 2007:44,45).

Girard (2007:50), oksimoron kavramına yönelik olarak *eğitilmiş kişilerin anlayabileceği bir dil* şeklinde bir ifade bulunur. Kendini eğiten ve kendi bireysel kimliğini ortaya koymuş olan halk, zıt kavramların bulunduğu ifadelerle kolaylıkla uyum sağlayabilir. Oksimoron yapılar kullanmanın bir moda olduğunu belirten yazar, düz bir dilden ziyade duygu derinliğine sahip anlatımların zıtlıkla daha iyi görüleceğini ve bu durumun dönemin şairleri tarafından sıklıkla kullanıldığını belirtmektedir.

Heinrich F.Plett, oksimoron sanatını “insan varlığındaki çelişkileri açığa vurma” (Plett 2010:218) şeklinde tanımlamaktadır. İnsan varlığındaki çelişkilerin dışavurumu niteliği taşıyan oksimoron sanatı, yazarın örneğini verdiği *living death: yaşayan ölü* ifadesiyle bariz bir şekilde çelişki, zıtlıklar yoluyla anlaşılmaktadır.

Plett, oksimoron sanatına yönelik olarak *subtraction* (anlam kaybı) kavramına değinmektedir. Oksimoron oluşturan iki sözcükten birinin sahip olduğu anlamı kaybetmesi olarak bilinen bu terim hakkında yazarın değerlendirmeleri şu şekildedir:

Semantik özelliklerin silinip çıkarılması ya kaybedilmesi *asemy* ya da anlamsızlığa yol açar. Anlam elementlerinin çıkarılması, “ellipsis” ya da “zeugma” şeklindeki sentaktik figürleri içermektedir. Bu durum, konuşmanın kesilmesi ya da anlam parçalarının sessizleşmesi şeklinde olabilir. Onlar, içi boşaltılan anlamı eklenen anlambirimcik demeti ile alıcının doldurduğu bir boşluğu temsil etmektedir. Semantik anlamın silinip kaybolmasının diğer türü, birbirini dışlayan anlambirimcik demetleri içerisinde gerçekleşir. Bu olayın örnekleri şunlardır: *a.yaşayan ölü b. mutlu hata c. uzun cüce d. a.gürültülü sessizlik*. Bu durumda semantik zıtlığın dikkat çekici her durumu, üretilir. Onların mantıksal biçimi zıtlık içerisinde (Plett 2010:217)

Plett tarafından *subtraction* (anlam kaybı) olarak adlandırılan bu terim verilen örneklerde sahip olunan anlam kaybını yansıtmaktadır. *yaşayan ölü, mutlu hata, uzun cüce* ve *gürültülü sessizlik* örneklerinde *ölü, hata, cüce* ve *sessizlik* sözcüklerinin sahip olduğu anlamın ifadelerin önüne gelen sıfat sonucunda kaybedildiği görülmektedir.

Klasik retorikçiler, bunu oksimoron olarak adlandırmaktadır. Sir Philip Sidney'in “varlık içindeki yokluk” bunun tipik örneğidir. Bunun en iyi bilinen örnekleri, Shakespeare'in Romeo ve Juliet adlı eserindedir. “hafif ağır, parlak duman, soğuk ateş, hastalıklı sağlık” şeklindeki bu oksimoronlar, “alt anlambirimcik” olarak adlandırılan semantik ortak paydaları azaltan benzerliklerdir. Alt anlambirimciğe, oksimoron biçimindeki zıt anlamlı anlambirimcik demetlerdense, daha yüksek derecede genelliğe sahiptir. “hafif ağırlık” örneğinin alt anlambirimciği “ağır” olabilir (Plett 2010:217).

3. Gramatik Oksimoron

Flayih, oksimoron sanatının yapısal yönü ve diğer sanatlarla olan ilişkisi üzerinde değerlendirmelerde bulunur. Oksimoron sanatının paradoks ile olan ilişkisi üzerinde duran Flayih, bu kavrama yönelik olarak seçtiği *gramatik*, *semantik* ve *tür* şeklindeki başlıklarla sunduğu değerlendirmelerinin yanı sıra oksimoron sanatının retorik etkisi hakkında maddeler sunarak açıklamalarda bulunur.

Oksimoron, paradoksal anlamlar yoluyla retorik bir etki yaratmak için birleşen fikir, ifade ve terimlerden oluşan çelişkili ya da zıt sözcüklerin birleşiminden oluşan edebi bir konuşma biçimidir. Oksimoron, çelişkili olarak adlandırılan uygun alt kümeli ifadelerdir. Çelişkili ve diğer paradokslardan oksimoronu ayıran şey, bilinçli olarak kullanılmasıdır. Bazı kavramların tuhaflığını sağlayan terimlerin birleşiminde olduğu gibi, çelişki açıktır. Oksimoronlar, *tahtadan demir* (Flayih 2009: 31) şeklindeki yapılar da olabilir. Bu yapılar, çelişki prensibinin ihlalinde görülür. V.G. Zabel⁹, oksimoronu “iki sesli paradoks” olarak tanımlayarak, oksimoron’un anlaşılmasına yönelik büyüleyici bir etkinin olduğu gösterir. Bu etki, diğer önemli edebi ve retorik araçların olduğu paradokslar ile gerçekleşir. Oksimoron ve paradoks, genellikle birbirinden ayırt edilir. Oksimoron, bir ifade biçimi iken; paradoks bir durum ya da ifadeler topluluğudur. Fakat her ikisi de tutarsızlıkların olduğu zıt ya da karşıt anlamların birlikte kullanılmasıdır. Aslında oksimoron bazen kısaltılmış paradoks; paradoks ise genişletilmiş oksimoron (Flayih 2009: 31) olarak ele alınır.

Flayih, genelde oksimoronlar, “Wegmaan’ın ifadesine göre, karanlık gün ve güzel çirkin gibi kasıtlı olarak çelişkili yapılardan oluşurken; eşit şans ve boşanma davası gibi örneklerbir mizah ürünü olarak kazara oluşabilir.” (Flayih 2009: 31) şeklinde açıklamalar yaparak oksimoron sanatının bazı durumlarda kasıtlı bazı durumlarda da rastgele oluştuğunu belirtir.

Wegmaan’ın açıklamalarına yer veren yazar, F.Chuanyu’nun görüşlerine de yer vererek oksimoron yapıların iki temel özelliğinden bahseder:

Kısacası, bir konuşma biçimi olarak oksimoron temelde iki özelliğe sahiptir. İlki, tutarsızlığın olduğu zıt ya da çelişkili iki yapının birleşimi; diğeri ise birlikte kullanıldığında şaşırtıcı etki yaratan fakat anlamlı bir yolda ilerleyen empatik ve epigramatik etki yardımı ile gelişenler şeklinde iki durumdan oluşur (Flayih 2009: 31).

Oksimoron sanatının oluşum yönüne değinen Flayih, bir yandan bu sanatın zıtlıklar ve çelişkiler sonucu oluştuğunu; diğer yandan zıtlık ve çelişki olmaksızın bilinçli bir eğilimle mizah sergileme amacı ile ortaya konduğunu belirtmektedir.

Flayih, oksimoron sanatına yönelik olarak gramatikal sınıflandırmalara yer verir. Sınıflandırmalarını konu ile ilgili araştırmalar yapmış bilim adamlarının düşünceleri ile ortaya koyan Flayih, “gramatik olarak oksimoron, çeşitli yapılardan oluşur.” (Flayih 2009: 31) şeklinde bir açıklama yaparak F.Chuanyu’nun sınıflandırması temelinde oksimoron yapıların gramatik yönünden bahseder

- a) Zarf + zarf: Doğru yanlış
- b) Zarf + fiil: Sessiz çılgılık
- c) Fiil + zarf: Sesli inilti
- d) Sıfat + isim: Açık sır
- e) Sıfat + sıfat: İyi nefret
- f) İsim + isim: Dürüst kurnaz

⁹ http://poetry.awardspace.co.uk/Emotion_in_Poetry_Oxymoron.html, Erişim Tarihi: 11.11.2018.

- g) Özne + yüklem: Başım bir bant ile bağlı ve sessiz şarkılar etrafımda dönüyor.
 h) Özne + yüklem tamlayıcısı: Herkesin arkadaşı, hiç kimsenin arkadaşı değildir.
 i) Özne + nesne: En büyük nefret büyük aşklardan doğar.
 j) Yüklem + nesne tamamlayıcıları (Flayih 2009: 31-32).

Verilen sınıflandırma dâhilinde, oksimoron yapıların hangi tür gramatik dizge içerisinde yer aldığını gösteren Flayih, bu sınıflandırmayla; bir metin analizinde elde bulunan malzemeyi sınıflandırmak için yararlanılacak yaklaşımı sunması bakımından başarılı bir çalışma ortaya koymuştur. Yapılan bu sınıflandırma, önceki bölümde bahsettiğimiz ve görüşlerine yer verdiğimiz yazarların sunmuş olduğu yapılardan farklı bir çizgi izler.

Klaus-Uwe Panther ve Linda L. Thornburg, oksimoron sanatının *Leksikal* yönüne kısa bir giriş yaptıktan sonra oksimoron sanatının *leksikal* yönde oluşumunu yansıtan yapılardan bahseder. Bu yapılar, metin içerisinde yer alan zıt ifadelerin ürünü olan oksimoron sanatının gramatik açıdan hangi kombinasyonlarla gerçekleştiğini sunması bakımından önemlidir:

1. İsim+ İsim: Nefretli sevgi ilişkileri
2. Sıfat + Sıfat: Acı-tatlı aşk
3. Sıfat + Zarf: Mutlu can çekişme
4. İsimdır / -olacak: Özgürlük köleliktir.
5. İsim Tamlaması: Sessizliğin sesi (Klaus ve Linda 2012:20)

Yapılan sınıflandırmalar, oksimoron sanatının yapısal olarak ne tür birleşimlerle oluştuğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu sınıflandırmaların önemli sayılmasının nedenleri arasında, bu tür kavramların sadece sıfat tamlaması şeklinde değil yukarıda belirtilen maddeler eşliğinde oluşmasıdır. Sıfat tamlaması dışında isim tamlaması şeklinde de oluşan oksimoronların yanı sıra cümle şeklinde ifadelerin oluşu da dikkat çekicidir.

3.1. Gramatik Oksimoron Örnekleri

Oksimoron yapılar, taradığımız metinlerden hareketle, genellikle sıfat veya isim tamlamalarından oluşmaktadır. Oksimoron yapılar bu tamlamalar dışında gramatik yapılar yoluyla- özellikle ekler yardımıyla-zıtlık ve tutarsızlığın birleşimi olan ifadeler üretmektedir. Oksimoron yapıların genellikle sıfatlardan oluşan yapılar olduğunu bir kenara bırakırsak, bazı ekler yardımıyla +slz, +Cık, *Geniş zamanın olumsuz sorusu ve Sıfat-Fiil eki (-mAz)* gibi zıtlığı ya da tutarsızlığı yansıtan örneklerinin olduğu görülür. Bu yapılar dışında Arapça ve Farsçanın etkisiyle Osmanlı Türkçesinde kullanılan *bî-*, *lâ-* ve *nâ-* olumsuzluk ekleriyle de oksimoron oluşturulmaktadır. Bu eklerin oksimoron sanatı içerisinde değerlendirilme sebebi, yapıcı olumsuzluk bildiren bu yapıların anlamca olumlu yapıdaki işlevinden ileri gelmektedir.

Olumsuzluğun olumluluğu olarak değerlendirdiğimiz oksimoron sanatında var olan olumsuz biçim içerisinde semantik açıdan olumluluğun oluşu özelliği, yukarıda bahsettiğimiz eklerde mevcut olduğu için bu yapıları oksimoron oluşturan gramatik ekler olarak değerlendirmek zorunda kaldık.

3.1.1.+CİK¹⁰

Zeynep Korkmaz (2007: 42-44), ek hakkındaki görüşünde +CİK biçimbiriminin “küçültme, sevgi, yer adları ve ikileme” (2007: 42-44) yapma gibi işlevlerinden bahsetmiştir. Ancak eserde ekin oksimoron oluşturma yönü hakkında herhangi bir işlevinin söz konusu olmadığı görülmektedir.

Ahmet Güngör, “denizcik ve devcik” (Güngör 2014: 114) örnekleriyle +CİK ekinin oksimoron oluşturduğunu belirtmektedir. Ekin *devcik* ve *denizcik* örnekleri dışında, taradığımız metinlerde oksimoron yapıları örnek olarak gösterebilecek yapılar yer almamaktadır. *Devcik*, *dev* sözcüğünün şekil ve hacim olarak büyük olduğu düşünülürse, +CİK ekinin sahip olduğu küçültme işlevi daha çok ironi amaçlı bir durumdur. *devcik* şeklindeki bir örnek, *koca bebek* ya da *minik dev* şeklindeki oksimoron örnekleri ile aynı bağlamda değerlendirilecek ifadelerdendir.

devcik sözcüğü hakkındaki açıklamadan hareketle, “gemicik” şeklinde bir örnek verebiliriz. Gemi kavramının büyüklüğü göz önüne alındığında üzerine gelen küçültme eki +cık, şekilce büyük olan bir kavramı ironi ve mizah amacı doğrultusunda küçültme eğiliminde olur.

Bu açıklamalardan hareketle, gramatik yönden küçültme anlamı veren +cık ekinin *şekilce büyük, devasa anlam ifade eden sözcüklere eklenip anlam değişimi yoluyla ironi ve mizahın temelinde zıtlığı amaçlaması* dikkat çekicidir. Bu yönüyle, *koca bebek*, *minik dev* şeklindeki örneklerle aynı bağlamda değerlendirilecek örneklerle benzerlik göstermesi bakımından kayda değerdir.

3.1.2.+sİz¹¹

¹⁰ Ünlü ve ünsüz uyumlarına bağlı olan +CİK / + CUK eki, adlara ve sıfatlara küçültme, pekiştirme, sevgi ve acıma ifadesi katan bir ektir. Kullanımda -k ile biten ad ve sıfatlara geldiğinde daha önce gördüğümüz küçültme eklerinde olduğu gibi, ses uyumsuzluğunu gidermek üzere kural olarak kelimenin son sesindeki -k'lar düşer. Bu eki alan bazı sıfatlarda da ek ile kök arasında bir ünlü türemesi olur. CİK/+ CUK eki, adlardan küçültme işlevi ile daha çok sıfat niteliğinde olan küçültme adları türetir: arpacık (soğanı) , elmecık (kemiği) Eklendiği kelimeye küçüklük anlamı

katan adlar türetir. Bunların bir kısmı terim niteliğindedir. İçlerinde hastalık adı olanlar da vardır: Arpacık, bademcik, beyincik, dağarcık, kılçık vb. Ancak , CİK/+ CUK ekinin böyle bir türetme ekine dönüşmesi, bir kalıplaşma aşamasından geçmesiyle mümkün olmuştur. .Adlardan yer adları türetir. Ancak, bu yer adlarındaki küçüklük kavramı aşınmış durumdadır: Ayvacık, Ayancık, Gölcük vb. Adlardan sevgi, şefkat ve acıma ifadesi taşıyan küçültme adları yapar: adamcık” adamcağız”, annecik, Ayşecik vb. Bu ek iyelik ekinde önce kullanıldığında sevgi ifadesi daha

güçlü olarak ortaya çıkar: anneciğim, babacığım, halacığım, Ayşeciğim vb. CİK/+ CUK eki ile genişletilmiş olan sıfatlar, anlamca pekiştirilmiş küçültme veya abartma sıfatlarına dönüşür: alçacık “çok alçak” , azıcık “ çok az “ , biricik “tek bir “ , ufacık “çok ufak “ vb. bura (< bu ara) , şura (< şu ara) , ora (< o ara) kaynaşmış zamirlerine getirilen CİK/+ CUK eki, bu zamirlere pekiştirilmiş yer kavramı katar: buracık “ hemen burası” , şuracık “ hemen şurası” , oracık “hemen orası” (Korkmaz 2007:42-44).

¹¹ +sİz / +sUz eki, addan “yokluk, eksiklik”bildiren olumsuz anlamda sıfatlar türeten çok işlek bir ektir. “sahip olma, kendinde bulundurma” görevindeki sıfat türeten +II / + II ekinin karşıtıdır: acısız, akılsız, anlamsız, başsız, cansız, güçsüz vb. +sİz / +sUz eki öksüz (<ög + süz) , ıssız (< idî +siz) , densiz (< tenj + siz) , hırsız gibi bazı eski türetmelerde de yer almıştır. Bu ek fiilden hareket adları türeten -Ma, - (I)m / - (U)m ekleriyle -Ar sıfat- fiil eklerinden sonra gelerek de yine yokluk anlamında sıfatlar türetir: acımasız, bakımsız, olumsuz, sevimsiz vb. +sİz / +sUz ekiyle kurulmuş ancak anlam kayması yoluyla kalıplaşmış bazı sıfat ve zarflar da vardır: amansız, arsız, aynasız, bacaksız vb. “sahip olma, üzerinde bulundurma” anlamlı ve +II / +Lu ekli Türkçe kelime ve terimler artıkça buna koşut zıt anlamlı +sİz / +sUz ekli kelime ve terimler yapmak da kolaylaşmaktadır. belirli / belirsiz, çiçekliler / çiçeksizler+sİz / +sUz eki eş anlamlı ikileme sıfatları da türetmiştir: anasız babasız, borçsuz harçsız, dertsiz tasasız, ıpsız sapsız vb. Yabancı sözlere karşılıklar bulma ve terim yapma konusunda +sİz / +sUz ekinde de yararlanılmıştır. Bu ek dilimizdeki, Arapça gayr-, bilâ-, lâ-, Farsça bi- ve nâ- gibi “ yokluk” ve “olumsuzluk” bildiren ön eklerin yerini tutmuştur. Gayriciddî = ciddiyetsiz, gayrimahdut=sınırsız, gayrimuntazam=düzensiz,

Ek hakkında görüşlerine başvurduğumuz Zeynep Korkmaz (2007: 64-65) ekin “bir şeyden yoksun bulunma” gibi anlamlarından bahsetmektedir. Zeynep Korkmaz’ın ek hakkındaki görüşleri dışında bu biçimbirimin oksimoron sanatındaki zıtlık oluşturma durumuna değinilmemiştir.

Ekin oksimoron oluşturan yanına dair örnekler verirsek, örneğin *eşsiz* ifadesinde “eşi ve benzeri olmayan, biricik” anlamları söz konusudur. *parasız* şeklindeki ifadede ise “paradan yoksun bulunma, beş parasız” olma hali görülür. Her iki örneği incelediğimizde, ifadelerin +sIz eki ile türetildiği görülür. Aradaki ayrım, *eşsiz* ifadesinin *şekilce olumsuz anlamca olumlu; parasız* ifadesinin ise “paradan yoksunluk, beş parasız olma” şeklinde olumsuz bir anlam noktasındadır.

+sIz ekiyle oksimoron yapılar, iki şekilde oluşmaktadır. Bunlardan biri, “sebepsizliğin sebebi” örneğinde tamlayan durumundaki “sebepe” sözcüğünün üzerine gelen +sIz ekiyle tamlananı oluşturan “sebepe” sözcüğü arasında zıtlığın olduğu yapılarıdır. +sIz ekiyle oluşan diğer oksimoron türü, *parasız yatılı, parasız eğitim, engelsiz hayat* örneklerinde görülen +sIz ekinin sahip olduğu olumsuz anlamdan sıyrılarak olumlu bir yapıya bürünmesidir. *Olumsuzluğun olumluluğu* şeklinde belirtilecek bu oksimoron türünde tamlayan, şekilce olumsuz bir ekle kurulmasına rağmen olumlu anlamda kullanılarak oksimoron yapılar teşkil etmektedir.

+sIz Eki ile Oluşan Oksimoron Örnekleri

“ ...

Esrikmiş herhal bahçe bahçe çiçekleri olan ablam

Çiçeksiz bir çiçekçi dükkânının önünde durmuş” (Haz. Bezirci ve Özer 2002a: 315)

Çiçeksiz bir çiçekçi dükkânı ifadesi oksimoron sanatı içerisinde yer almaktadır. Tamlamanın zincirleme olduğu ve iki ifadeden oluştuğu görülmektedir. Birinci tamlamada *çiçekçi dükkânı* şeklinde bir ifade bulunmaktadır. Belirtisiz isim tamlaması şeklinde oluşan bu ifadenin solunda yer alan ögeyle (çiçeksiz) tamlama kurularak oksimoron yapı oluşturulmuştur. +sIz ekiyle oluşan yeni tamlamada *çiçeksiz* ifadesi ile *çiçekçi dükkânı* arasında zıtlık söz konusudur. Bilindiği gibi, *çiçekçi dükkânı* olarak tanınan yerler, bin bir çeşit çiçek türünün bulunduğu meskenlerdir. Şiirde *çiçekçi dükkânının çiçeksiz olması* bu yönüyle oksimoron yapı oluşturarak yeni bir anlamı ortaya koymaktadır.

“ ...

Arkadaşları zakkumlarla örmüşlerdir şu şiiri:

Aldırma 128! İntiharın **parasız yatılı** küçük zabıt okullarında” (Haz. Bezirci ve Özer 2002a: 318)

Bu ifade, +sIz ekinin ikinci tür oksimoron oluşturma yapısına dâhil edilir. Bu ek yoluyla oksimoron oluşturma ilk yolu tamlamayı oluşturan kelimeye gelen +sIz ekinin tamlanan ile zıtlık oluşturmaya idi. +sIz eki ile gramatik olarak oksimoron oluşturma ikinci yolu, ekin şekilce olumsuz olmasına rağmen *engelsiz hayat, parasız eğitim* örneklerinde görülen olumlu bir işleve sahip olmasıdır. Şiirde geçen *parasız yatılı* örneği, ikinci türde değerlendirilecek Gramatik oksimoron yapısıdır. Tamlayanı oluşturan kelimeye gelen olumsuzluk ekiyle olumsuz bir anlamın var olacağı beklense de ekin sözcüğü olumlu anlam katması, ekten beklenen olumsuzluğu bir kenara koymaktadır.

bilâfasıla=aralıksız, lâkayd=ilgisiz, bikes=kimsesiz, bilüzum=gereksiz, nâciz=değersiz vb. (Korkmaz 2007: 64-65).

“Bir dilencinin sesindeki gri sessizliği

Nedense ürkütüyor, dağcıların göğünü” (Haz. Bezirci ve Özer 2002b: 445)

Bu ifadede birden fazla tamlamanın olduğu görülür. İlk tamlama, *bir dilencinin sesi* şeklindeki isim tamlamasıdır. İkinci tamlama ise *gri sessizlik* şeklindeki sıfat tamlamasıdır. Bu iki tamlamanın birleşerek oksimoron yapı oluşturduğu görülmektedir. Yeni bir anlam ifade eden tamlama, birinci tamlama (bir dilencinin sesi) ile ikinci tamlamayı (gri sessizlik) oluşturan ifadelerinin birleşiminden oluşmuştur. *Bir dilencinin sesindeki gri sessizlik* şeklindeki oksimoron yapıda tamlanan rolündeki *gri sessizlik* ifadesindeki +sIz eki ile tamlayan görevindeki *bir dilencinin sesi* arasında zıtlık söz konusudur. *Ses* ve *sessizlik* sözcükleri arasında oluşan bu zıt durum, doğrudan oksimoron grubunda olup gramatik yönden +sIz ekinin birinci tür oluşumuna girmektedir.

“ ...

Kız der ki: çare var mı?
Ben bir **eşsiz güneşim**,
Gösterin nerde eşim?...
Sevenler beni belki,
Şu geniş göklerdeki,
Yıldızlardan daha çok
...” (Haz. Aktaş 2005:512)

+sIz eki “bir şeyden yoksun olma” gibi olumsuz bir işleve sahiptir. Ancak ekin olumlu anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. Olumsuz bir işleve sahip olan ekin olumlu bir anlamda kullanılışı *olumsuzluğun olumluluğu* şeklinde oksimoron sanatı içerisinde düşünülen bir yapıya işaret etmektedir. Buradaki *eşsiz güneş* ifadesi, “eşi, benzeri olmayan güneş” anlamındadır.

“ ...

Bu işler işte sessizliğini büyüten toprak
O senin sardunyalara gibi **konuşkan sessizliğini**” (Yücel 2010: 93)

Konuşkan sessizlik şeklinde kurulan bu tamlamada önceki örnekte olduğu gibi, *ses* ve *sessizlik* sözcükleri arasında zıtlığın olduğunu görürüz. Bir durum karşısında susan birinin konuşkan biri gibi kendisiyle sessizce konuşması, şiirde verilen anlam birliklerini yansıtmaktadır. Tutarsız bir anlatımın ürünü olan bu ifade, yapıcı sıfat tamlaması şeklinde oluşan doğrudan oksimoron kategorisi örneğidir.

“Her şey benim kalbimdir
Söküp aldığım kardan
Kardan söküp aldığım
Çocuksuz bir anne gülüşüyle” (Uyar 2014: 500)

Çocuksuz bir anne ifadesi, ilginç bir semantik yapı sergilemektedir. Anne kavramının temelinde indiğimizde, Tanrı tarafından doğurma yeteneği verilen kutsal bir varlık olan annenin şiirde çocuksuz olarak değerlendirilmesi dikkat çekicidir. +sIz eki aracılığıyla oluşan *çocuksuz* ifadesi ve *anne* sözcüğü arasında zıtlığın olduğu bu ifadede oksimoron bir yapının bu örnekte var olduğu kesindir. Anne kavramı, doğurma yeteneğine sahip besleyici, doyurucu ve gözetici nitelikleri olan varlık konumundadır. Kadının çocuk doğurduğu andan itibaren toplumda artık bir kadın olarak değil de anne olarak değerlendirilmesi bu ifadedeki zıtlığı ve çelişkiyi yansıtmaları bakımından önemlidir.

“ ...

Kim kendine saklamayı bilecek

Pahasız bir mücevher gibi beni?" (Oktay 1995:304)

Mücevher denilen maden, zarafetin ve kibarlığın göstergesi olan paha açısından maliyeti yüksek bir nesnedir. Şiirde, +sIz ekiyle *pahasız bir mücevher* tamlaması oluşturulmuştur. Mücevher gibi değerli bir parçanın *pahasız* sıfatı ile nitelenip tamlama kullanılarak oksimoron oluşturulduğu görülür. Pahalı bir nesnenin oksimoron sanatı doğrultusunda değersiz bir parça haline gelmesi, ortaya çıkan yeni anlamı göstermesi bakımından çarpıcıdır.

3.1.3.- mAz (Geniş Zamanın Olumsuz Sorusu)

Oksimoron yapıların gramatik olarak diğer oluşum biçimi, geniş zamanın olumsuz sorusu -mAz ekiyle yapılır. Genellikle *rica* ve *istek* gibi işlevlerde kullanılan bu yapılar, yapıca olumsuz görünüp anlamca olumlu bir cevaba işaret eder. Bu ek, tezat sanatı içerisinde yer alan oksimoron kavramlar oluşturmak için kullanılan gramatik bir yapıdır. Genellikle *rica* ve *istek* anlamlarında kullanılan bu ek, "Çay içmez misiniz?" şeklinde bir soruya verilecek cevabın çoğunlukla "içerim" şeklinde olduğu yapılar sunmaktadır. Yapıca olumsuz anlamca olumlu olan bu yapıda *olumsuzluğun olumluluğu* şeklinde tabir edilecek bir durum söz konusudur. Ekin *rica* ve *istek* gibi anlamlarının yanı sıra karşıdaki kişiye bir görüşü onaylatmak yoluyla olumsuz bir sorunun sorulup olumlu bir cevabın beklendiği durumlar oluşturmasıdır. Bu ekin önemi, eklendiği sözcüğü yapıca olumsuz anlamca olumlu kılarak olumsuz bir biçim içinde olumlu bir biçimi sunmasıdır. *Karşıtların birliği* ya da *olumsuzluğun olumluluğu* şeklinde adlandırılan oksimoron sanatı, bu ek yoluyla zıt ve çelişkili kavramlar üreterek çelişki ve tutarsızlığa yol açan, anlatıma zenginlik katan ifadeleri bünyesinde barındırır.

-mAz (Geniş Zamanın Olumsuz Sorusu) ile Oluşan Oksimoron Örnekleri

"Aldım ayağımın altına güneşi

Yer misin **yemez misin**" ? (Yücel 2010: 93)

"Yemez misin?" şeklinde *şekilce olumsuz anlamca olumlu* bir yapıdaki ifadeye verilecek cevap çoğu zaman "-yerim" şeklindedir. Geniş zamanın olumsuz sorusu olan bu ek, bu tür durumlarla olumlu bir cevabının geleceğini haber vererek *olumsuzluğun olumluluğu*'nu yansıtmaktadır.

"...

Kim **istememez** mutlu olmayı

Mutsuzluğa da var mısınız?" (Süreya 2008:155)

"Kim istemez?" şeklinde bir soruya verilecek cevap "-ister" şeklinde bir ifadedir. Şiirde sevgilisine mutsuzluğu isteme şeklinde bir soru yönelten şair, olumsuz bir yapı kullanarak okuyucudan olumlu bir cevap almak istenmiştir.

"...

Sesimi hiç eksiltmeyen

Ama **bilmez miyim** ben

Bilmez miyim" ? (Cansever 2005:9)

"Bilmez miyim?" şeklinde kendi öz benliğine sorular soran şair, olumsuzluk taşıyan yapılarla başvurarak olumlu bir duruma ulaşmayı amaçlamaktadır. "Bilmez miyim?" şeklindeki soruya verilecek cevap "-bilirim" şeklindedir. Bu ifade, *olumsuzluğun olumluluğu* şeklinde oksimoron oluşturmaktadır.

" Peki ya Ruhi Bey, ya sonuç

Biz sizi **tanımaz mıyız** ? (Cansever 2005:64)

Şiirde geçen “tanımaz mıyız?” şeklindeki ifade, yukarıda belirttiğimiz durumlarla aynı şartları taşıyan bir yapı yansıtmaktadır. “Tanımaz mıyız?” şeklindeki soruya verilecek cevap elbette ki“-tanırız” şeklindedir. *Olumsuzluğun olumluluğu* şeklinde yapıca olumsuz anlamca olumlu bu tarz ifadeler, Gramatik oksimoron oluşturmaktadır.

“Günde 250 gr. kuru üzüm verdi
Ve Allah **eskimez mi?** diye sorardı
Bütün kitaplarda gökyüzü şimdi” (Berk 2015:79)

Şiirde geçen “eskimez mi?” ifadesi, “Allah eskimez mi? şeklindeki cümlelerin parçasıdır. Sadece yüklem olduğu “eskimez mi?” şeklindeki ifadeyi ele alırsak , “-eskir” şeklinde bir cevabı vermiş oluruz. Ancak cümleyi Allah ile düşündüğümüzde, “Allahın eskimez olduğu ve yaşlanmadığı” gerçeği doğrultusunda bu tarz soruya olumlu bir cevap veremeyiz.

3.1.4. --mAz (Sıfat-Fiil Eki)

Zeynep Korkmaz, “-mAz eki, -r, -Ar, -Ir/-Ur sıfat-fiil ekinin olumsuz türüdür. Her türlü fiil kök ve gövdelerine gelebilen bu ek, eklendiği fiile süreklilik ve olumsuzluk katan geçici sıfatlar türetir ve adlar önünde sıfat olarak kullanılır: akıl ermez iş, bilinmez sır, bulunmaz değer, çekilmez dert, çıkmaz sokak, görmez göz, inanılmaz şey, kaçırılmaz fırsat, su geçirmez kumaş, taşınmaz mal, tükenmez kalem.” (Korkmaz 2007: 98) şeklinde ek hakkında görüşler belirtir.

-mAz (Sıfat-Fiil) Eki İle Oluşan Oksimoron Örnekleri

“Budur

İşte bir daha korkmamak için **korkmaz görünen korku**” (Özel 2014: 180)

İki zıt yapının birleşiminden oluşan *korkmaz görünen korku* ifadesi, *korku ve korkmaz* kavramları arasındaki zıtlığın ürünü olarak doğrudan oksimoron kategorisinde değerlendirilmektedir. Yapıca sıfat tamlaması şeklinde oluşan bu ifade, yeni bir anlam ortaya koymaktadır.

“ ...

Geçerek ocağı taşıran
Su basan sabahı

Yanmaz ateşleriyle” (Zarifoglu 2014: 64)

mAz sıfat-fiil eki ile oluşan bu ifade, kendi içerisinde bir tutarsızlık yansıtmaktadır. Ateşin yanmaması, suyun ateşte yanmamasıyla eş değer bir ifadedir. Bu yönüyle yeni bir semantik yapının yansıtıldığı bu ifade, yapıca sıfat tamlaması şeklinde gerçekleşen oksimoron örneğidir.

“ ...

Doğmadık bebeklerin duası var yollarda

Şifa bulmaz dertlerin devası var yollarda” (Karakoç 2002:37)

Doğmadık bebeklerin duasının olması ya da *şifası olmayan bir derdin devasının olması* çelişki ve tutarsızlık yansıtmaktadır. *Dert* ve *deva* kavramları arasında zıtlık ilişkisinin olduğu bu ifade, doğrudan oksimoron kategorisinde yapıca isim tamlaması şeklinde gerçekleşen oksimoron örneğidir.

“ ...

Bir şey... **Görünmez ama aşikâr**

Belki dışımızda, belki içimizde...

Kitaplarda yazılı değil, değil yazılı mezar taşlarımızda,

Bir şey, bir şey var bizde" (Ziya Osman Saba) (Haz. Aktaş 2008:346)

Bu ifade, *görünmez ve aşikâr* kavramları arasındaki zıtlık ilişkisinden doğan oksimoron örneğidir. Bu yapı, bir yandan doğrudan oksimoron kategorisinde diğer yandan da -mAz sıfat fiili ile oluşmuş Gramatik oksimoron örneğidir.

3.1.6. Alıntı Ekler Yoluyla Oluşan Oksimoronlar

3.1.6.1. Arapça lâ-

Türkiye Türkçesinde +sIz şeklinde "yoksunluk ve eksiklik" bildiren ek, Osmanlı Türkçesi'nde Farsça *bî-* ve *nâ-*; Arapça *lâ-* ekleriyle eş değer görevdedir. Gramatik oksimoron kategorisi içerisinde yer alan örnekler, yabancı dillerden alınan ekler yardımıyla da oluşturulur. Bu eklerden Arapça *lâ-* eki, "-sIz, -siz, değil" manasında menfilik edatıdır: *lâ- akal* "en az, en aşağı, ondan aşağı olmaz", *lâ- bes* "beis yok, zarar yok", *lâ- cerem* "şüphesiz" (Ergin 2004:72) örnekleriyle Muharrem Ergin, ek hakkında kısa bir açıklama yapmıştır.

3.1.6.2. Farsça *bî-* ve *nâ-*

Nevzat Özkan, Farsça *bî-* ve *nâ-* ekleri hakkında değerlendirmede bulunmadan önce Türkçe üzerindeki morfolojik etkilerden bahseder. *Türkçedeki Yabancı Unsurları Tasnif Denemesi* başlığı taşıyan yazısında Nevzat Özkan, dil üzerindeki etkinin çok yönlülüğü üzerinde durur.

Türkçe sondan eklemeli ve ek-kök birleşmesi gayet berrak ve net olan bir dildir. Ancak özellikle eğitim ve kültür hayatımıza giren Arapça ve Farsçanın hâkim olduğu 16.yüzyıl sonrasında bu dillerin, yakın dönemlerde de Fransızca ve İngilizcenin morfemik unsurları Türkçenin yapısına girmeye başlamıştır (Özkan 2011:1348).

Türkçenin sondan eklemeli bir dil oluşu herkesçe bilinen bir durumdur. Ancak Türkçenin sözcük türetmeye dayalı bu zenginliğinin başka bir dilden alınan ekler yoluyla da gerçekleşmesi dikkat çekici bir durumdur. Bu durumun en somut örneğini *gidişatlar*, *çaydanlık* vb. örneklerde görürüz. Türkçe *git-* <ET.két- fiiline dayanan *gidişat* sözcüğünde, Arapça +*at* ve Türkçe +*Ar* çokluk ekleri mevcuttur. Sözcüğün içerisinde birden fazla aynı işlevdeki gramatik yapıların oluşu Türkçenin yukarıda bahsedilen gayet berrak ve net olan bir dil açıklamasına ve Türkçenin sondan eklemeli bir dil oluşuna örnek oluşturmaktadır.

"Morfolojik Etkiler" başlığı altında Türkçeye geçen yabancı eklerden bahseden Nevzat Özkan, *Fa. bî- ve nâ-* ön ekleri hakkında örnekler verir. Özkan, "Far. *bî* + olumsuzluk ön eki: haber > *bî-haber* "habersiz", Far. *nâ* + olumsuzluk ön eki: çare > *na-çar* "çaresiz" (Özkan 2011:1348) şeklinde açıklamada bulunur. Türkçeye çevrildiğinde +sIz ekiyle aynı doğrultuda olan bu ekler, genellikle isimler üzerine gelip sıfatlar türeten eklerdir. Ekin olumsuzluk yönüne rağmen bazı örneklerde olumlu bir anlama sahip sözcükler türetmesi, bu ekin oksimoron sanatı içerisinde değerlendirmemizi sağlamaktadır.

Hayati Develi *Osmanlı Türkçesi Grameri II* adlı eserinde, "Fa. *bî-* ve *nâ-* ön ekleri hakkında, isimden türemiş sıfatlar yapan, Farsçada isim ve fiil tabanlarına getirilerek sıfat görevinde kelimeler türeten ekler" (Develi 2014: 8) olarak bir değerlendirme söz konusudur. Bu değerlendirme ekin Türkçedeki karşılığını ve örnekleri içermektedir:

Alıntı Ekler Yoluyla Oluşan Oksimoron Örnekleri

“Hasdır zat-ı ilâhîsine mülk-i ezeli

Bî-hudud anda olan kevkebe-i lem-yezeli” (Haz. Aktaş 2005:221)

bî-hudud sözcüğü “sınırsız” anlamına gelmektedir. İki yabancı unsurun birleşiminden oluşan *bî-hudud* ifadesi, *bî-* ifadesinden dolayı olumsuz bir yapıya sahipmiş gibi görünür. +sIz ekinde olduğu gibi olumsuz anlamın yanı sıra olumlu bir anlamı da çağrıştırmaya işlevi bu sözcüğün oksimoron olarak değerlendirilmesine yol açmıştır.

“ ...

Beni afveylemeye fazl-ı ilâhîsi yeter

Sanma hâşâ **kerem-i nâ-mütenâhisi** biter” (Haz. Aktaş 2005:222)

Farsça *nâ-* ön ekinin birleşiminden meydana gelen bu ifade, şekilce olumsuz bir yapıda olmasına rağmen anlam olarak olumluluğa sahiptir. Ekin sahip olduğu olumsuzluğun olumluluğa geçişi bu yapının oksimoron sanatı içerisinde değerlendirilmesine yol açmıştır.

“II. **Ecrâm-ı bî-nihâye** ile pürdür âsmân

Nisbet olursa zerre değildir bu hâkdan” (Haz. Aktaş 2005:241)

Farsça *bî-* olumsuzluk ön ekinin birleşiminden oluşan bu ifade, olumsuz bir durumu yansıtmaktan ziyade evrende var olan Tanrı gerçeğini dile getirmesi bakımından dikkat çekicidir. Olumsuzluğun sadece şekilsel olarak ek düzeyinde kaldığı bu oksimoron örneği, *olumsuzluğun olumluluğu* şeklinde oksimoron niteliği taşımaktadır.

“Nedir o hüsn-i ilâhî cihân-ı bâlâda?

Nedir o nakş-ı mübâhî sipîhr-i mînâda?

Nedir o **nâ-mütenîhi letâfet** eşyada?

...” (Haz. Aktaş 2005:275)

Farsça *nâ-* olumsuzluk eki ile oluşan bu yapı, olumsuz bir durumu anlatmaktan ziyade olumlu bir durumu yansıtmaktadır. Güzellik gibi, estetik bir kavramın “sonsuz” olması olumlu bir anlam vermektedir. Güzelliğin sonsuz olması, dünya üzerinde yaşayan insanlar için zevk veren bir durumdur. Bu zevkin geçici değil de kalıcı olması durumu, oksimoron oluşturmaktadır. Şekilce olumsuz olan bu yapının anlamca olumlu oluşu oksimoron sanatının tanımı ve ne olduğu üzerindeki görüşleri yansıtmaları bakımından kayda değerdir.

“ ...

Okur neşâyid-i ulviye *bî-nevâ* vü sürûd

Eder derunumu meşhûn **zevk-i nâ-mahdûd**” (Haz. Aktaş 2005:284)

Farsça *nâ-* olumsuzluk ekinin birleşiminden oluşan bu ifade, birden fazla yabancı sözcükten oluşan tamlama şeklindeki oksimoron örneğidir. Bu ifade, her ne kadar şekilce olumsuzluk yansıtırsa da anlamca olumlu olan *zevk-i nâ-mahdûd* tamlaması olumlu bir yapıya işaret etmektedir. Zevkin sınırsız olması, tamlamayı oluşturan olumsuzluk ekinin sahip olduğu asıl işlevin dışında yeni bir yapıda olumluluğu yansıtmaları ile bu ifadenin oksimoron sanatı içerisinde değerlendirilmesine neden olmuştur.

“ ...

Durur bir **Kibriyâ-yı bî-nihayet** nûr u zulmette

Berber cümle mevcûdât ü eşya hep muhabbete” (Haz. Aktaş 2005:291)

Birden fazla yabancı ögenin birleşiminden oluşan bu tamlamada, Farsça *bî-ön* ekiyle *olumsuzluğun olumluluğu* şeklinde oksimoron görülmektedir. Eklendiği fiil ya da isme olumsuzluk anlamı katan bu ek, şiirde olumlu bir işlevde kullanılmıştır.

“ ...

İşaret kılmada eşcar **semt-i lâ-tenahîyi**

Öper emvâc kalkıp perde-i kudret-penâhîyi” (Haz. Aktaş 2005:293)

Farsça *bî-* ve *nâ-* olumsuzluk ekleriyle eş değer bir ek Arapça *lâ-* ekidir. Osmanlı Türkçesinde *lâ-mekân*: *mekânsız* gibi örneklerde karşımıza çıkan bu ek, Türkçe +sIz ekiyle eş değer işleve sahiptir. İsim ya da fillerden olumsuz ifadeler türeten bu ek, sahip olduğu işlevin yanında olumlu bir anlama da sahiptir. Oksimoron sanatı içerisinde var olan *olumsuzluğun olumluluğu* durumu bu ifadede kendini göstermektedir.

Sonuç

1. Batıda Oksimoron sanatının oluşum noktasına dair yaklaşımları ele alan çalışmalara bakıldığında, Türk şiiri temelinde bu sanatın Türkçeye uyarlanabileceği ve Türkçenin eklemeli bir dil oluşu sebebiyle ekler yoluyla da oksimoron oluşturulabileceği *Modern Türk Şiiri* özelinde yer verdiğimiz bu örneklerle görülmüştür.

2. Türkçenin sondan eklemeli bir dil oluşu, birtakım ifadelerin sözcüklere gelen eklerle oluşturulması gibi bilinen doğruların oksimoron sanatı açısından geçerli oluşu ele aldığımız örnekler yoluyla görülmüş, ekler yoluyla üretilen sözcüklerin zıtlığı ve çelişkiyi barındıran anlamların kuvvetlendiği oksimoron sanatının Türk dilinin de zengin örneklerle sahip olduğunu göstermiştir. Taradığımız metinler, Türk şiirinde gramatik oksimoron yapısının semantik oksimorondan daha yaygın olduğunu gösterir.

3. Oksimoron yapıların genellikle sıfatlardan oluşan yapılar olduğunu bir kenara bırakırsak, bazı ekler yardımıyla +sIz , +Cık , *Geniş zamanın olumsuz sorusu ve Sıfat-Fiil eki (-mAz)* gibi zıtlığı ya da tutarsızlığı yansıtan örnekler tespit edilerek semantik zıtlığı yansıtan bu sözcüklerin gramatikal yönüne değinilerek Batı kökenli bu sanatın Türk diline yabancı olmadığı görülmüştür. Bu doğrultuda tespit edilen örneklerin oksimoron sanatını kapsayan işlevlerine yer verilerek örnekler işlenmiştir.

Kısaltmalar

Çev.	Çeviren
ET.	Eski Türkçe
Far.	Farsça
Haz.	Hazırlayan
s.	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu

Kaynaklar

- Açıkgöz, N. (2012). Müştemilü'z-Zıddeyn-Oksimoron . *Türk Edebiyatı Dergisi* Sayı:364, s.65-67.
- Aktaş, Ş. (2005). *Yenileşme Dönemi Türk Şiiri Antolojisi 1 (1860-1920)*. Ankara: Akçay Yayınları.
- Aktaş, Ş. (2008). *Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi 2 (1920-1940)*. Ankara: Akçay Yayınları.
- Berk, İ. (2015). *Bir Yeryüzü Tanığı-Seçme Şiirler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Bezirci, A. ve Kemal Özer (2002b). *Dünden Bugüne Türk Şiiri Cilt IV – Yeni Şiir 1940-1960*. İstanbul: Evrensel Basım Yayım.
- Bezirci, A. ve Kemal Özer (2002a). *Dünden Bugüne Türk Şiiri Cilt V 1960-2000*. İstanbul: Evrensel Basım Yayım.
- Cansever, E. (2005). *Gelmiş Bulundum-Seçme Şiirler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Coşkun, M. (2012). *Sözün Büyüsü Edeni Sanatlar*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Develi, H. (2014). *Osmanlı Türkçesi Grameri II*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Ergin, M. (2004). *Osmanlıca Dersleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Eyüboğlu, B.R. (2007). *Dol Karabakır Dol-Bütün Şiirleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Flayih, M.(2009). A Linguistics Of Study Oxymoron. *Journal Of Kerbala University* Sayı:3, s.30-40.
- Girard, R. (2007). The Passionate Oxymoron In The Romeo and Juliet: *Actes des congr> Actes des congrés de la Société française Shakespeare, Référence électronique*, 25 , s.41-56.
- Güngör, Ahmet (2014). İkirciklem (Oksimoron) Uyumsuzluğun Uyumu. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* , Yıl:6 Sayı: 21, s.102-121.
- İsi, H. (2016). *Yapı ve Tür Bakımından Oksimoron (Modern Türk Şiiri Örnekleri Bağlamında Dil İncelemesi)*. Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karakoç, A. (2002). *Parmak İzi*. Ankara: Alperen Yayınları.
- Kelen , C. (2007). *An Introduction To Rhetorical Terms*. Tirril: Humanities-Ebooks.
- Korkmaz, Z. (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Oktay, A. (1995). *Toplu Şiirler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Özel, İ. (2014). *Erbain Kırk Yılın Şiirleri*. İstanbul: Tiyo Yayıncılık.
- Özkan, N. (2011) Türkçedeki Yabancı Unsurları Tasnif Denemesi. *38.ICANAS Bildiriler Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi III. Cilt*, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, s.1343-1359.
- Panther , Klaus-Uwe; Thornburg Linda L.(2012). Antonmy In Language Structure and Use, Cognitive Linguistic Between Universaliry and Variation, Newcastle Upon Tyne, *Cambridge Scholars Publishing*, s.161-188.
- Petrenko, Victor F. Korotchenko Evgeniya A. (2012), Metaphor As A Basic Mechaism Of Art (Painting), *Psychology İn Russia: State of Art*, s.531-567.
- Plett, H.F. (2010). *Literary Device*. Brill Publication.
- Shen, Y.,(1987). On The Structure Understanding Of Poetic Oxymoron. *Poetics Today*, C.8: 1, s.105-122.
- Süreya, C. (2008). *Sevda Sözlere*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tanpınar, A.H. (2000). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Yücel, C. (2007). *Rengâhenk*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Yücel, C. (2010). *Sevgi Duvarı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Zarifoğlu, C. (2014). *Şiirler*. İstanbul: Beyan Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5be87339824011.07391257 Erişim Tarihi: 11.11.2018
- <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/turkish/oxymoron> Erişim Tarihi: 11.11.2018.
- <http://dictionary.reference.com/browse/oxymoron?s=t> Erişim Tarihi: 11.11.2018.

- <http://dictionary.reference.com/browse/oxymoron?s=t> Erişim Tarihi: 11.11.2018.
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/oxymoron>, Erişim Tarihi: 11.11.2018.
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/oxymoron>, Erişim Tarihi: 11.11.2018.
http://poetry.awardspace.co.uk/Emotion_in_Poetry_Oxymoron.html, Erişim Tarihi: 11.11.2018.

